

DE IEPENING

FEN DE

FRYSKE AKADEMY

UTJOWN FEN VAN GORCUM & COMP. N.V. TO ASSEN

Het Coulon-Huis

De uitnoodiging van den voorzitter van de Fryske Akademy om iets te zeggen over het Coulonhuis heb ik met genoegen, doch ook met eenigen schroom, aangenomen.

Het genoegen kwam in de eerste plaats voort uit de voldoening over het feit, dat ik heb kunnen medewerken aan het behoud van dit huis, dat als een buitengewoon gaaf monumentje, het aesthetisch leven in de eerste jaren van de 18e eeuw in Leeuwarden en Friesland ons voor oogen roept; de schroom uit het feit, dat ik nog niet in alle opzichten geheel omtrent de geschiedenis van dit huis op de hoogte ben om U afdoende daarover te kunnen inlichten, vooral ook omdat ik totnogtoe te weinig tijd heb gehad mij door archivalische nasporingen omtrent de bouw-geschiedenis van het huis en de lotgevallen van zijn ontwerper en van zijne latere bewoners afdoende op de hoogte te stellen.

Ik heb dezen schroom echter gemakkelijk kunnen overwinnen in de eerste plaats omdat Dr. M. D. Ozinga door de uitgave van zijn schitterend boek over Daniël Marot ¹⁾, den schepper van den Hollandschen Lodewijk XIV stijl, ons ook de aesthetisch-cultureele achtergrond van het hof der Friesche Oranje-stadhouders uit dien tijd heeft geteekend en in de tweede plaats omdat ik ook archivalisch reeds eenigszins omtrent bouw- en personengeschiedenis van het Coulonhuis was ingelicht door de gegevens, die mij hiervoor welwillend waren verstrekt door Mejuffrouw R. Visscher, de oud-archivaresse van onze stad, door Mr. A. v. d. Minne, onzen stedelijken archivaris en door Dr. A. L. Heerma van Voss, den Rijks-archivaris in onze provincie.

Het spreekt dan ook wel vanzelf, dat ik mijne korte uiteenzetting over het Coulonhuis begin met mijn oprechten dank te betuigen zoowel aan Dr. Ozinga voor de uitnemende wijze waarop hij het aesthetisch cultuurleven ook in onze, buiten de centra der groote cultuur-stroomingen gelegen, provincie en in het residentie-

stadje, dat er het middelpunt van uitmaakte, heeft geschetst, als ook aan de genoemde archivariissen, die mijn gebrek aan den noodigen tijd voor archivalische nasporingen steeds gaarne door hunne inlichtingen willen compenseeren.

* *

Natuurlijk heb ik mij in dit „Fryske formidden” wel even de vraag gesteld in welke taal ik deze voordracht zou moeten houden en dan komt het mij voor, dat ik misschien het best nog aan de historische achtergrond zou hebben voldaan als ik deze in het Fransch had gehouden, de hoftaal niet alleen in ons residentie-stadje, doch ook de taal van den bouwer van het Coulonhuis.

Maar al was nu de vertaling van mijne gedachtengang in de Fransche taal nog geen onoverkomelijk bezwaar — daargelaten dat iedere vertaling toch altijd een vervlakking van de oorspronkelijke woorden beteekent — grootere bezwaren zou dit opgeleverd hebben omdat ik mij dan had moeten uitdrukken in het Fransch uit het begin van de 18e eeuw en speciaal ook rekening had moeten houden met den provincialistischen inslag daarvan, zooals wij die lezen in de briefwisseling tusschen de Duitsche prinses Amalia van Anhalt, douairière van Hendrik Casimir de tweede en Johan Willem Friso, den gemaal van Maria Louise van Hessen Cassel, eenerzijds en de Fransche hugenooten Daniël Marot en de Coulons anderzijds.

Ik was dus ook door deze historische overwegingen aangewezen op de Hollandsche of Nederlandsche taal, zooals die in het begin van de 18e eeuw, wellicht wat meer nog doorspekt met Friesche woorden en zinswendingen, reeds gedurende een paar eeuwen door de Leeuwarder burgerij werd gesproken.

Dat echter naast dit Hollandsch, ook de Friesche taal te Leeuwarden een levende rol speelde, zien wij niet alleen in de volksbenaming van de geliefde Friesche stadhouderes Marijke-moai, doch ook in het aardige verhaaltje waarin zij de aandacht van de

Leeuwarder jeugd, die in grooten getale hare koets volgde willende afwenden deze toevoegt „gean gau nei hûs ta jim mem bakt strou”.

Hieruit blijkt, dat althans een goed deel der Leeuwarder schooljeugd in het midden der 18e eeuw als omgangstaal nog gebruik maakt van het Friesch en dat ook Marijke-moai zich in het Friesch kon uitdrukken.

* *
* *

Dr. Ozinga heeft ons bewezen, dat wij het gebouw waaruit de eerste samenwerking van Daniël Marot met zijne medewerkers de Coulons en de Friesche stadhouders blijkt, ver buiten onze provincie moeten zoeken.

Prinses Amalia van Anhalt-Dessau wilde na den dood van haren man Hendrik Casimir de tweede zich met hare dochters weer vestigen in haar vaderland. Daniël Marot had zijn grooten beschermmer Stadhouder Willem III koning van Engeland verloren en moest dus dit land, waar hij voortaan zijn arbeidsveld miste, verlaten.

In verband daarmee zien wij Marot niet naar den Haag terugkeeren, doch zich, in dit tweede stadhouderlooze tijdperk in Holland, vestigen te Amsterdam, de wereldstad, die toen geheel den boven- toon in de Vereenigde Provinciën voerde.

Reeds sinds 1696 heeft Amalia van Anhalt contact met Marot gekregen en is een opdracht, het stadhouderlijk buiten-verblijf te Oranjewoud te verbouwen, hiervan het gevolg.

Uit de teekening van Pronk uit 1732 is het buitenaanzicht van dit gebouw ons bekend, doch helaas het huis zelf is geheel verdwenen.

Ik houd het echter voor mogelijk en vind het zelfs zeer waarschijnlijk, dat de meesterlijke zandsteen en „hermen”, meer dan levensgrooten bustes op zuilvormige voetstukken, versierd in Daniël Marot stijl, die thans het park van Stania-

State sieren, afkomstig zijn van of althans in zeer nauw verband staan met den verbouw van Oranjewoud onder leiding van Marot. Deze tuinbeelden, die in de 19e eeuw in Beetsterzwaag stonden, werden door het Bestuur van de Annette van Boelens-Stichting aan het Friesch Genootschap geschonken. ²⁾

De verbouwing van het oude slot Oraniënstein in het Nassau-Diezsche gebied gelegen, een half uur gaans van Diez, in de jaren 1707—1709 was de tweede opdracht, die Marot van het Friesche hof verkreeg.

Marot woonde toen te Amsterdam, hij kon de algemeene leiding als architect wel op zich nemen doch had ter plaatse in Duitschland een uitvoerder en dagelijksch opzichter voor het werk noodig en beval daarvoor Jean Coulon, die met zijn ouders, broers en zusters naar Amsterdam was overgekomen, bij Amalia van Anhalt aan.

Marot noemt dezen, aan hem verwanten, Jean Coulon „charpentier” de prinses „menuisier” of „Schreiner”. Ook bij ons is de combinatie „meester timmerman en schrijnwerker” oudtijds niet ongewoon, terwijl de promotie van timmerman-constructeur tot bouwmeester-architect toentertijd dikwijls op een slechts klein gradueel verschil neerkwam.

Van dien tijd af zien wij de Coulons werkzaam eerst als uitvoerders van de plannen van Marot, als zijn ondergeschikten, als zijn leerlingen, later meer of geheel zelfstandig als de bouwmeesters-ontwerpers van de Friesche stadhouders, speciaal van Johan Willem Friso, van diens weduwe Maria Louise van Hessen-Kassel, Marijke-moai en van hun zoon Willem Karel Hendrik Friso, die in 1747 als Willem IV tot stadhouder-generaal werd uitgeroepen en zijn residentie toen dus naar den Haag moest overbrengen. Leeuwarden bleef echter nog tot 1765, haar dood, de eenvoudige hofhouding van Marijke Moai in het Prinsessehof behouden.

Eveneens onder directe leiding van Marot nog is de verbouwing van het stadhouderlijk hof te Leeuwarden in 1709 ge-

schied, waarvan helaas door het aanbrengen van een 19e eeuwsche gevel en ingang uitwendig niets meer is overgebleven, doch waarvan binnen in het gebouw nog wel interessante fragmenten zijn aan te wijzen. Ook de daar nog aanwezige met fraai beeldhouwwerk in Daniël Marot-stijl versierde zandsteenenvaaz kunnen zeker met dezen verbouw in verband worden gebracht, zooals blijkt uit dergelijke vaazen door Marot ontworpen voor het park van het Loo. ³⁾ Ik hoop, met toestemming van den tegenwoordigen bewoner, onzen Commissaris der Koningin, in dat opzicht van dat gebouw nog eens een nadere studie te kunnen maken.

De broer van Jean Coulon, dien wij op Oraniënstein werkzaam zagen was Anthonis of Anthonius Coulon. Deze vestigde zich te Leeuwarden, waar hij in 1710 trouwde en in 1713 voor zich en zijn gezin het huis bouwde, waarover ik nu zal spreken. Deze Anthonius Coulon noemde zich reeds in 1713 „bouwmeester van Syn Hoogheid de Heere Prins van Oranien en Nassouw” en in 1724 „bouwmeester van Hare Hoogheid de Princesse Douairière van Oranien en Nassau” ⁴⁾ en wij kunnen dan ook als zeker aannemen, dat hij het was, die in 1731 in zijne genoemde qualiteit het Princessehof in den smaak van zijn tijd verbouwde en inwendig versierde. Wij kunnen deze beide bouwwerken, het Coulonhuis en de verfraaiingen van het Princessehof, dan ook zeker beschouwen als zelfstandige werken van Anthonius Coulon, dien ik ook als den architect beschouw van meerdere nog aanwezige fragmenten in Lodewijk XIV stijl in en aan de huizen no. 31 — thans Pension Althuis — en het huis daartegenover, waarin thans de kantoren der directe belastingen in de Groote Kerkstraat alhier, alsook van de schouw afkomstig uit het afgebroken heerenhuis in de Groote Kerkstraat waar nu het nieuwe gebouwen-complex van de Buma-bibliotheek staat.

Deze schouw is gelukkig na de afbraak van het bedoelde huis bewaard gebleven en heeft thans een veilige plaats in de kamer van Heeren Gedeputeerde Staten van Friesland in het gebouw waar wij ons thans bevinden.

Het zwaar vergulde beeldhouwwerk van deze schouw heeft veel overeenkomst met dergelijke aanwezig in het Prinsessehof. Evenals deze zal ze wel uit omstreeks 1730 dateeren en zijn er Duitsche barok-invloeden in te herkennen, die omstreeks dezen tijd den zuiveren Marot-stijl hier beginnen te verwilderen.

Bij de beschouwing van dezen schoorsteenmantel moet men er zich rekenschap van geven, dat het houten beeldhouwwerk werd aangebracht boven een bij de verbouwing van het collegie-gebouw in 1784 reeds aangebrachte marmeren mantel in Lodewijk XVI-stijl.

Ofschoon een anachronisme verdragen de beide stijlen aan dezen schoorsteenmantel elkaar toch goed.

Ook buiten de directe omgeving van het woonhuis van Anthonius Coulon is de invloed van den mede door hem hier overgebrachten Daniël Marot-stijl tot ver in de 18e eeuw merkbaar.

De in 1710 aangebrachte ingang van het Collegie- of Gouvernementshuis is opgebouwd op dezelfde ornamentprincipes, die wij in de prenten van Marot aantreffen ⁵⁾ evenals de trapbalusters, de betimmering en schoorsteenmantel in de burgemeesterskamer van ons stadhuis uit 1713—1715.

Verder zijn de gebeeldhouwde steunstukken onder de breede rechte lijstgoot van het huis Droefstreek no. 36 — thans bewoond door dokter Uffellie — in zuiveren Lodewijk XIV-stijl versierd, terwijl ook de gevels van de statige heerenhuizen Tweebaksmarkt 64 — waarin thans de openbare leeszaal is gevestigd — en Nieuwestad Noordzijde 61 — thans in gebruik bij de firma van der Linden — nog hoofdzakelijk in dezen stijl gebouwd zijn, niettegenstaande ze respectievelijk uit 1740 en 1747 dateeren.

Als wij echter in de gang van laatstgemeld perceel komen zien wij, dat het stucwerk van de wanden en plafonds en de trap reeds geheel in Lodewijk XV-stijl zijn versierd, terwijl er geen reden is om aan te nemen, dat deze later in het huis zijn aangebracht.

Wij zien dus in 1747 de gevel-architect nog den Lodewijk XIV-stijl toepassen en de stuc-werkers en beeldhouwers, die tegelijkertijd

hetzelfde huis inwendig versieren, de nieuwe mode, die der rococo of Lodewijk XV-stijl volgen.

De zeer drukke versiering van de regentessen-kamer in het Nieuwe Stadsweeshuis alhier is zeker ook reeds uit het midden van de 18e eeuw, daar in de in Lodewijk XIV-stijl aangebrachte versieringen reeds een enkele assymetrische oplossing voorkomt, die aan den Lodewijk XV-stijl is ontleend. ⁶⁾

Ook buiten Leeuwarden zien wij den Daniël Marot-stijl in Friesland in ruime mate toegepast o.a. aan het Raadhuis te Workum, dat in 1725 door den architect Simen Galtema werd herbouwd, aan de regeeringsbanken waarschijnlijk uit dienzelfden tijd in de kerk aldaar, aan het iets overdadig versierde deftige woonhuis Voorstraat 68 te Harlingen uit 1732 — thans bewoond door den heer F. E. van Ruyven ⁷⁾, aan de vele hals- of pruikgevels uit de eerste helft der 18e eeuw in alle Friesche steden en vroedschaps- of kerkvoogdbanken niet alleen in de steden doch ook op het platte land.

Ook in de kunstnijverheid oefenden de ornamentprenten van Daniël Marot en zijn navolgers grooten invloed uit. De gedreven zilveren trekpotten van Johannes van der Lely (1695 tot $\pm$ 1765) en van zijn navolgers in de diverse Friesche steden speciaal ook die van Gabynus van der Lely (1731—1754) zijn uitsluitend in Lodewijk XIV-stijl versierd, doch ook de gebeeldhouwde gangbanken (o.a. uit de burgemeestersfamilie Bourboom, thans in het Leeuwarder stadhuis ⁸⁾ en die in het Friesch Museum) en andere meubels (o.a. haardschermen in het Coulonhuis en die door Marijke Moai geborduurd in het Prinsessehof en in het Friesche Museum en speciaal ook de inleg-tafels van den Leeuwarder sierkunstenaar Wilhelm Busch uit het begin van de 18e eeuw) en zelfs Makkumer-tegeltafelen waarschijnlijk zelfs tot in de tweede helft van de 18e eeuw, bewijzen ons hoezeer de Lodewijk XIV-stijl algemeen in de mode was en hoe deze stijl in onze afgelegen provincie in de mode bleef, vele tientallen jaren zelfs nadat de vorsten en de sierkunstenaars, die

er de promotors van waren reeds het tijdelijke met het eeuwige hadden verwisseld.

De invloed van Daniël Marot en van de Coulons op de in de 18e eeuw in Leeuwarden en in Friesland toegepaste versieringskunst is zeker niet gemakkelijk te overschatten. Het Coulonhuis zelf zal er het sprekend voorbeeld van blijven.

Een portret van Anthonius Coulon, zijne vrouw en kinderen, omstreeks 1730 door den Leeuwarder portretschilder Accama gemaakt, werd door een zijner nazaten den heer H. G. W. Sprenger aan de Gemeente in bruikleen gegeven en bevindt zich thans in het stadhuis alhier.

* *

En nu het Coulonhuis zelf. De ligging in de oude deftige buurt van Leeuwarden, aan den langs smalle kronkelende straatjes loopenden verbindingsweg, van de achterzijde van het stadhouderlijk hof en na 1731 van het Princessehof, naar de z.g.n. Oranje-ingang van den Prinsentuin, blijkt ook reeds uit een aankoop door Maria Louise in 1722/1723 gedaan van het huis hoek Doelestraat—Groeneweg, daar zij dit huis in 1724 weer overdroeg aan haren bouwmeester Anthonius Coulon, onder de speciale voorwaarde, dat de gevel zooveel achteruit moest worden gebouwd, dat Marijke Moai naar den Prinsentuin gaande met haar hoogen statiekaros, voldoende de bocht aldaar kon nemen. ⁹⁾

Het naast het vorige gelegen huis met tuin, in de plaats waarvan het Coulonhuis werd opgebouwd, kocht Anthonius in 1713 van Joannis Mancadam, zeker een verwant van den vroegeren Franeker burgemeester en schilder, die in 1680 te Leeuwarden overleed en wiens grafzerk voor kort nog op het Oldehoofster Kerkhof werd teruggevonden.

Wij kunnen dus vrij veilig aannemen, dat het Coulon-huis in 1713 is gebouwd, zeker met gebruikmaking van gedeelten van het vroegere huis van Mancadam. Oude houten kozijnen en in-

balkingen in de muren aan de Noordzijde van het huis wezen hierop terwijl ook enkele gewrongen oplossingen van deurkozijnen aansluitende bij het trapportaal en een oude verzakking in het midden van het huis dit bevestigen.

In een koopakte van 1770 zien wij de kinderen van wijlen Anthonius Coulon het huis op den hoek van de Groeneweg en woningen aldaar weer verkoopen. Een van deze kinderen, Lodewijk Coulon wonende te Leeuwarden, noemde zich daarbij „Architect en inspecteur der gebouwen van syn Doorlugtigste Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau etc. etc. etc.”. ¹⁰⁾

Het reeds door Dr. Ozinga geuitte vermoeden, dat Lodewijk Coulon in dienst van Prins Willem de Vijfde zou zijn geweest, wordt hierdoor dan ook bevestigd.

Een oudere broer van Lodewijk was Guillaume Gulielmus of Willem Coulon, Landschaps en Akademiedrukker. Ook hij genoot veel steun van de hooge relaties zijner familie.

Hierdoor wist hij zelfs de opdracht tot het drukken van de 4 eerste deelen van het charterboek 1768—1782 voor zich en zijne erven te verwerven.

Het Coulonhuis zelf is tot in 1843 bewoond geweest door de familie Coulon, waarvan speciaal Doctor Julius Vitringa Coulon in het eind van de 18e eeuw en het begin van de 19e eeuw groote bekendheid als knap geneesheer genoot. Bij den verbouw kwamen dan ook enkele in oud schrift geschreven briefjes betrekking hebbende op deze dokterspraktijk te voorschijn, waarvan een luidt: „Dr. moest komen bij den heer Gratama en bij Ferf schoolm(eeste)r, die hebben beide gister gestuurd.” ¹¹⁾

* * *

Toen ik het huis in dit jaar van de Gemeente Leeuwarden, die eenige jaren tevoren eigenares was geworden, kon overnemen, bleek het pand in geheel uitgewoonden toestand te verkeerren.

De fundamenten, de kelderverdieping, de opgaande zijmuren,

en het dak bleken grootendeels vernieuwd te moeten worden. Hiervoor genoot ik evenals bij vroegere restauraties van het Prinsessehof de hulp van mijn beproefden vriend, den technischen ambtenaar bij Gemeentewerken, den heer J. Loopstra.

Ook voor de oplossing van allerlei restauratie-problemen als de vervanging der geheel ontbrekende wandbespanningen, de kleuren van de binnenbetimmeringen, de vergulding der schoorsteenmantels, de restauratie der fraaie bloemstukken van den schilder Albertus Otto Asman als schoorsteenstukken en sopra-ortes aangebracht en van het Italiaansche landschap met de geschiedenis van Cephalus en Procris ¹²⁾, de vloerbedekkingen en gordijnen, de krukken en sloten, het aanbrengen van een onzichtbare centrale verwarming en electrische licht-voorziening, het uitbreken der oude ingekankerde kwalijk riekende roetkanalen, het wegbreken van een storende 19e eeuwse uitbouw boven de steeg enz. enz.) kon ik steeds op zijn goed aanvoelend oordeel een beroep doen, terwijl ook de heer C. Visser, adviseur van de Vereeniging Hendrick de Keyser mij meerdere malen terzijde stond bij de uiterst moeilijke beslissingen ten opzichte der wandbespanningen en het bepalen der juiste, vroeg 18e eeuwse kleuren.

Buitengewoon aangenaam verrast werd ik hierbij door de schenking van een antiek geschilderd behang in Lodewijk XV-stijl uit omstreeks 1750, afkomstig uit een oud patriciershuis te Groningen, eigen aan de Vereeniging Hendrick de Keyser, waarvoor ik ook bij dezen gaarne mijn welgemeenden dank breng aan het Bestuur van deze zoo sympathieke vereeniging.

Voor de overige wandbespanningen heb ik mij moeten behelpen met behangsels, die in stijl en opvatting voldoende bij den Lodewijk XIV-tijd aansluiten of althans harmonieerend naast dezen stijl konden worden aangebracht en verdedigd, waarbij ik onder meer aan een klein kamertje een Chineesch behang heb gegeven, geheel passende bij de liefde voor „chinoiseries” in het midden van de 18e eeuw.

De schilder-beeldhouwer G. J. Adema alhier is mij behulpzaam geweest voor de juiste bepaling der kleuren en verguldsels, die onder meerdere latere verflagen als de oorspronkelijke te voorschijn kwamen. Typisch 18e eeuwsch blauw en groen in twee tinten en bruin en geel, hier en daar door verguldsel verlevendigd, bleken de juiste tinten te zijn, wat ook bij bestudeering in verschillende stijlkamers in de Musea te Amsterdam, den Haag, Utrecht enz. werd bevestigd.

Over de rijke stuc-versieringen in den benedengang, die door de Gebrs. Rinsma alhier van zeker meer dan 30 witsellagen zijn ontdaan, geeft het boek van Dr. Ozinga ons mogelijk ook een nadere aanwijzing. Daaruit blijkt toch, dat Marot o.a. voor de vele onder zijn leiding uitgevoerde plafonds- en gangwanden de hulp inriep van een uit Zwitserland afkomstigen stucwerker Simon, dien hij o.a. voor plafonds in het buiten op Oranjewoud aanbeval.

Voor de timmerwerken, had ik — evenals bij de verbouwing in het Prinsessehof — de gewaardeerde hulp van den timmerman Th. W. Terpstra en diens medewerkers, terwijl ook de andere verbeteringen hoofdzakelijk door Leeuwarder leveranciers werden bevorderd.

Een oogenblik heb ik in bestand gestaan de vroeg 19de eeuwse ruitverdeeling weer door de oude kleinere roedjes te vervangen. 't Scheen mij echter toch juister de bestaande ramen maar te houden om vrij te blijven van alle te vermijden nabootsing van antiek. Hetzelfde geldt ten opzichte van de voordeur, eveneens uit het begin of de eerste helft van de 19de eeuw.

Een in het laatst van de 18e eeuw aangebrachte schoorsteenmantel in Lodewijk XVI-stijl heb ik natuurlijk behouden, terwijl de kamer waar deze zich bevindt in grijs en wit geschilderd is, overeenkomstig de mode van dien tijd.

Indien iemand nog mocht twijfelen aan de groote verarming, die Leeuwarden ook op kunst- en cultuurhistorisch gebied heeft ondergaan door het verlies der stadhouderlijke hofhoudingen in

den loop van de 18e eeuw zal een vergelijking van de rijke Lodewijk XIV-kamer uit het begin der 18e eeuw met het armoedige schoorsteenmanteltje uit de laatste jaren van die eeuw hem zeker van de dwalingen zijns weegs genezen.

Een hinderlijke en foeileelijke schoorsteenmantel in het midden van de 19e eeuw in de beneden-voorkamer aangebracht, is als overbodige ballast over boord gezet.

In één opzicht heb ik een bekentenis te doen. Achter den schoorsteen van de salon moest een kwalijk riekend rookkanaal van meer dan een Meter in doorsnede worden verwijderd, waardoor een gaping ontstond tusschen het achter de salon zich bevindend dienkamertje en een kast aldaar.

Ik heb deze gaping aangevuld met een antiek binnenhuispoortje afkomstig uit een huis naast de vroegere Fransche kerk in de Groote Kerkstraat alhier ¹³⁾ en een eikenhoutbetimmering en dito deur van een andere afbraak afkomstig. Ik kan niet ontkennen, dat deze kamerwandversiering in blank spiegelhout iets ouder in stijl is dan het Coulonhuis zelf. Mijn excuus zal dan moeten zijn, dat Coulon in 1713 ook zeer wel een ouder fragment uit één der door hem afgebroken huizen had kunnen aanwenden en ik daarom de vrijheid heb genomen dit kleine maar fraaie anachronisme uit zijn naam te hebben aangebracht.

De kelderverdieping vond ik deels bezet met 18e eeuwse Makkumer-tegels. Ik had er genoeg in voorraad om bestaande gapingen hier aan te vullen. Het trof zeker niet onaardig, dat vele dezer tegels ofschoon mogelijk in de tweede helft van de 18e eeuw gemaakt, nog in Lodewijk XIV-stijl gedecoreerd waren. Een bewijs wederom hoe een geliefd motief in de volkskunst lang weet stand te houden.

De Makkumer-tegels in en bij het toilet maken hierop een uitzondering, daar ze met Lodewijk XVI-motieven versierd zijn.

Aan den tuin wordt zooveel mogelijk een bij den Daniël Marot-stijl aanpassende indeeling en versiering gegeven. ¹⁴⁾

Of de restauratie van het Coulonhuis nu is afgeloopen?

Zeker niet. Sommige oplossingen toch zijn nog maar als tijdelijk te beschouwen. Komt er later nog weer eens een antieke wandbespanning uit een afgebroken 18e eeuwsch patriciershuis beschikbaar, dan is daarvoor in het Coulonhuis zeker plaats.

Ook de meubileering, zooveel mogelijk met meubels in Daniël Marot-stijl of althans met 18e eeuwse meubels — is een eisch, voor de vervulling waarvan tijd noodig is.

* *

En nu de bestemming van het Coulonhuis. Van de 10 vertrekken zijn een drie-tal verhuurd, twee aan den heer P. Sipma en één aan de Fryske Underwysrie. De stichting, die thans eigenaresse van het huis is, heeft er niet het minste bezwaar tegen, dat deze drie vertrekken worden gesteld ter beschikking van het wetenschappelijk doel van de Fryske Akademy.

De overige 7 vertrekken waaronder die waarin de Daniël Marot-stijl het meest sprekend tot uiting komt, hebben nog geen speciale bestemming.

't Is de bedoeling ook deze vertrekken, evenals het Coulonhuis zelf, beschikbaar te houden voor de bevordering en bestudeering van oudere en nieuwere Friesche cultuur. Voor studie- en vergaderdoeleinden kunnen deze grootere en kleinere kamers wellicht een bijzondere charme hebben, al zal daarbij onder de oogen moeten worden gezien, dat aan de aankleding hiervan eischen moeten worden gesteld, die verband houden met den stijl van het huis.

Ook voor tentoonstellings-doeleinden zullen verschillende vertrekken met hun eigen sfeer ongetwijfeld een bijzondere aantrekkingskracht kunnen hebben.

Hierbij zal echter voorop moeten staan een samenwerking in aanvullenden geest met het Friesch Genootschap, een soortgelijke samenwerking als thans reeds meer dan 20 jaar op de meest aangename wijze heeft bestaan tusschen het Friesch Museum en het

Museum het Prinsessehof, welke beide Musea voor tentoonstellingsdoeleinden hunne deuren steeds wijd open hebben gezet voor andere Vereenigingen als: De Maatschappij tot Bevordering der Schilderen Teekenkunst, Kunst aan Allen, Vreemdelingenverkeer, Foriening ta bêhald fen de âlde Fryske Folkskinst, vakvereenigingen van arbeiders in de graphische vakken en in de boekbindkunst en allerlei andere kleinere en grootere vereenigingen, die hier voor de ontwikkeling der cultuur werkzaam wenschten te zijn.

Op gelijke wijze als ik bij de restauratie van het Coulonhuis dan ook reeds van den beginne af overleg heb gepleegd met Dr. A. Wassenbergh, den directeur van ons Friesch Museum, zal ook zeker in de toekomst wat de bestemming van het Coulonhuis betreft, bijzonder prijs worden gesteld op de samenwerking met het zooveel oudere en in ervaring wijzere en rijpere Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde.

Alleen door eendrachtelijk samenwerken toch kan het groote Algemeene Friesche belang: „het behoud en de bestudeering van de oudere en nieuwere Friesche cultuur” worden bevorderd.

NANNE OTTEMA.

AANTEKENINGEN.

¹⁾ Dr. M. D. Ozinga Daniël Marot. De schepper van den Hollandschen Lodewijk XIV-stijl. Amsterdam 1938.

²⁾ Soortgelijke hermen komen op meerdere ornament-prenten van Marot voor (vgl. P. Jessen Das Ornamentwerk des Daniël Marot. Berlin 1892 afb. 57, 60 en 254). Dat op de 5 hermen teekens van den dierenriem voorkomen doet er aan denken, dat er oorspronkelijk 12 stuks zijn geweest. Hermen met teekens van den dierenriem kwamen in de 18e eeuw meer voor o.a. in nabootsingen in „Alt Ludwigsburger Porzellan”. Zie afb. 187/8/9 en 190 in het album van voortbrengselen van dit fabrikaat uitgegeven door O. Wanner-Brandt.

³⁾ Vgl. afb. 187—198 in het reproductiewerk van P. Jessen.

⁴⁾ Zie Groot en Klein consentboeken der stad Leeuwarden, respectievelijk bl. 164/5 en 119/120.

⁵⁾ Vgl. in het door Jessen uitgegeven Ornamentwerk afb. 31—36 „Portes cochères”.

6) Zie: Dr. A. Wassenbergh. De decoratieschilders der 18e eeuw en het stadhuis te Leeuwarden in het Gedenkboek Leeuwarden 1435—1935. afb. 14.

7) Zie beschrijving en afbeelding in de artikelen-reeks oud Friesland door S. K(oudijk) Leeuwarder courant 21 Juli 1926.

8) Zie de beschrijving en afbeelding hiervan in de Leeuwarder Courant van 4 December 1937.

9) Zie Groot en klein consentboeken der stad Leeuwarden, respectievelijk bl. 319 en 119/120.

10) Zie Groot-Consentboek der stad Leeuwarden; bl. 75/78.

11) Vgl. voor meerdere gegevens over de in dit artikel genoemde leden van de familie Coulon de uitgaven van onzen vroegeren stedelijken archivaris W. Eekhoff. De Stedelijke kunstverzameling bl. 48 en De Stedelijke bibliotheek van Leeuwarden bl. 88, 130, 131, 213, 436 en de aldaar aangehaalde lectuur.

12) Zie Dr. A. Wassenbergh. De decoratieschilders der 18e eeuw en het stadhuis te Leeuwarden in het gedenkboek Leeuwarden 1435—1935. afb. 2, 3 en 5.

In de schoorsteen van de bovenvoorkamer heeft oorspronkelijk een portret gezeten van Maryke Moai, dat jammer genoeg door een vroegeren bewoner meegenomen is. Het hierdoor ontstane gat kon op gelukkige wijze worden aangevuld door het bloemstuk, dat vroeger een plaats had in het stadhuis en dat ook van A. O. Asman zal zijn. Zie Wassenbergh afb. 4.

13) Dit poortje verloor zijn oorspronkelijke bestemming door verbouw van dit huis. Door tusschenkomst van Dr. A. Wassenbergh kon ik er de beschikking over krijgen.

14) Het in Lodewijk XIV-stijl versierde voetstuk van de zonnewijzer is afkomstig uit een tuin aan het Zaailand, het zandsteen beeldje met voetstuk uit een tuin aan de Tweebaksmarkt alhier.

FRYSK SÊGEBOEK

fen S. J. van der Molen, mei printsjes fen J. Mulders.

Diel I: Mythologyske sêgen omfiemet sa'n 250 sêgen oangeande de kweageasten fen de fjouwer eleminten: Ierdgeasten (skiften: reuzen, ierdmantsjes, basiliscus); Wettergeasten (û.o. boezehappert, mearminnen en -mannen); Fjûrgeasten (û.o. gleone man, wylde lantearnen, gleone kûgel, spâkljochtsjes, gleone wein, ensf.); Loftgeasten. Hjirby wurde bihannelje: pleachbisten, wite en swarte jiffers, ûnthjit net neikommen, forbâlde geasten, spûken sûnder holle, spûkerijen (misdied, spûkhuzen, pleatselike spûkerijen, persoanlike spûkerijen), spûkbisten (fôle, keal, houn, kat), syktmen en fegetaesjegeasten.

It is de skriuwer slagge om fen de yn de bikende Hollânske samling fen Waling Dykstra opnommen sêgen for 90% de oarspronkelike boarnen op to jaen. Dizze krekte boarne-opjefte forheget de wearde fen dit wirk for de wittenskip net in bytsje.

De trije folgjende dielen scille bihannelje resp.: Divelsêgen, Leginden ef Kristlike sêgen, Histoaryske sêgen.

Priis fen elts diel by ynteikening f 1.50 ynnaeid, f 2.10 ynboun. Nei it forskinen wirdt de priis forhege ta f 1.90 resp. f 2.50.

It doel is om hjirneist in luxe-edsje op wyt vergê Ald-Hollânsk fen Van Gelder yn in learene bân mei goudstimpel to jaen for in ynteikenpriis fen f 3.— it diel. By it fjirde diel scil de learene bân levere wurde, dêr't de dielen den meienoar yn boun wurde kinne.

FRYSK JIERBOEK 1938.

De bilangstelling for it Frysk Jierboek 1937 makket det de rige foartset wurde kin mei it Frysk Jierboek 1938.

Yn 1939 scil it Frysk Jierboek, op breder grounslach en ûnder in útwreide bistjûr, forskine as útjefte fen de Fryske Akademy. Wol in biwiis, det dit bisiikjen om de wittenskiplike arbeiders op it Fryske mêd mei de dichters en proazaskriuwers yn ien forbân to bringen, weardearring foun hat.

Oan de nije jiergong wirkje mei: Prof. Kapteyn, Prof. Steller, Prof. Gosses, Dr Bergkvist, Dr Stuiveling, Dr Haantjes, Dr Brandsma, Dr de Vries, Dr Kramer, Dr Campbell, Dr Karsten, Dr D. Kalma, Dr O. Postma, G. Knop, Dr Fokkema, e.o.

Lit. ôfdieling: *Westfrýslân*: Fr. Houter en A. de Goede: *Skylge*: G. Knop: *Westerlauwersk Frýslân*: I. de Jong, J. D. de Jong, O. Postma, D. A. Tamminga, A. Jousma, Y. Poortinga, F. Schurer, F. J. de Zee, U. v. Houten, D. Jaarsma, D. Kalma, L. Broisma, J. E. Tuininga, H. Faber, S. M. v. d. Galiën, A. Wadman, S. J. van der Molen, A. Brouwer, S. D. de Jong. *Noardfrýslân*: A. Johannsen, J. Tedsen, M. Lorenzen, J. E. Mungard.

Priis by ynteikening f 2.90.

For bilangstellenden hawwe wy in mannich eks. fen it foarste jierboek (1937). Priis f 2.90.

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UTJOWERS TO ASSEN